

ቀጻልነትን ምጽናትን ሕብረተሰባት

ቀዳማይ ክፋል

ሕብረተሰብ አስተውዕል ተማራመር ተባራብር

ኩቡራት ተኸታተልቲ ወይብ-ሳይታት ከመይ ቀኒኹም፡ሎሚ'ውን ከም ወትሩ፡አገዳሲ ኣርእስቲ ዝበልናዮ ትሕዝቱኡ ካብ መጺሒት ሓድሽ ልደት ሓርነት ብምውሳድ፡ነዚ ኣብዚ ወርሒ መስከረም መዘክር ምጅማር ብረታዊ ቃልስና፡ሳዕብኩ ኣንጻር ባዕዳውያን ዝሓቲ ምዃኑን፡ገዳሕሪ 30 ዓመታት ጸንኩር ብረታዊ ቃልስ፡ህዝቢ ኤርትራ ንሰውራ መሪሖም ዝመጹ ደቁ፡ብናቱ ሙሉእ ተሳታፍነትን፡ ንናይ መጠረሽታ ባዕዳዊ ዝሓቲ ኢትዮጵያ፡ካብ መሬቱ ሓግሒጉ ኣውጺኡ ጥራይ ዘይኮነስ፡እቲ ብብረት ዝተረኸበ ናጽነት፡ ብረፈርንድም 99.8% ብምምራጽ ክታሙ ዘንበረሉ ምዃኑ፡ታሪኻዊ ጉዕዞ ክዝከርን ክዝንተዎን ቀንዮ፡ኣብ ጉዕዞ ሰውራ ኤርትራ ክድገው ዘይብሎም ዝበናትን ጉድለታትን ከም ዝነበሩ፤ ከምኡ ኣብቲ እዋንቲ ዝነበሩ ኣምራትን ውሽጣዊ ኢጋባብ ቃልስን ኣብ የእምሮ ነፍሲ ወከፍ ሓርበኛ ሰርጸም፡ኣብ ሂወትናን እነካይዶ ቃልስታትን የሳቑዮና ምህላዎም ክካሓድ ዘይብሉ ኩነት እዩ።

ኣብ ታሪኻዊ ሰውራዊ ጉዕዞ መማዘንቲ ዘይብሉ ህዝቢ ከም ዝተሰውአን፡ብዙሓት ዓድታትን ከም ዝዓነዎ፡ ልመዕ ዝነበረ ቦታታት ከም ዝበረሰን፡ዜጋታት ኤርትራ ጥራይ ዘይኮነስ እንስሳ ዘገዳማት ከይተረፉ ናብ ጎራባብቲ ሃገርን ስግረ ባሕሪ ከም ዝተሰዱ፡ኮታ ፋሕ ጭንግራሕ ከምዝበሉ፡ኩላትና እንዝክሮን እንፈልጦን እዩ።

እዚ ኩሉ ምጽናት ህዝብን እንስሳን፡ክትኩኡ ዘይኸእሉ ኣእዋምን ምዕናው፡ብባዕዳዊ መግዛእቲ ክካየድ ከሎ፤ህዝቢ ኤርትራ ኣንጻር ኩሉ መግዛእትታት እናተቐልሰ ጸገሩ፡ኣብ መጠረሽታ ብረታዊ ሰውራ ኣልዒሉ ነቲ ናይ መጠረሽታ ባዕዳዊ ግዝኣት ሲዒሩ ህላውነቱ ኣራጋጊጹ ጥራይ ዘይኮነስ፡ናብ ማሕበራዊ ምዕባለን፡ግዝኣት-ሕጊ ንምስግጋር ክቃራረብ ከሎ፡ብቲ ኣሚንዎ ዝመጸን፤ደቀይ ፍትሕን ራህዎን ክህበኑ እናበለ ከሎ፤ዘይተጸበዮ ሓደጋ ወዲቐዎ።

ኣብ ክንዲ ፍትሒ ዓመጽ፡ኣብ ቦታ ቐዋማዊ ስርዓት ሕገ ኣልቡነት፡ኣብ ክንዲ ደምክራሲ ውልቀ መላኽነት፡ ኮይኑ ናብራ ሂወቱ። ከምቶም ባዕዳውያን ዝሓቲ ወረ ካብኡ ብዝገደደ ኣደዳ ስደትን፡ብ-ኣሽሓት ዝቐጸሩ ዜጋታትን፡መዝነት-መንግስት ኣባላት ግዚያዊ ባይቶ ዝነበሩ ሓርበኛታትን፡ካብ ገጋኹም ተኣረሙ ዝበሉ ዓባይቲ ዓድን ሓለፍቲ ሃይማኖታትን ከይተረፉ፡ሓርበኛታት ተጋደልቲ ደቁ ኣንስትዮን መንእሰያትን፡ኣፍ ሕዝቢ ኮይነን ክዛረባ ጀሚርን ዝነበሩ ጋዜጣታት ዓጺኹ፤ነቶም ጋዜጠኛታትን፡ኮታ-ንኹሉ የሰጋኣን ዝብሉ ብኣልማማ፡ኣብ ዓለም ተፈቲኑ ዘይፈልጥ ምሓይሩት ጉጅለ ህግደፍ ተዳገኑ፡ብሂወቱ ኣሎን ዘየሎን ዘይፍለጠሉ፤ ንዕሰራታት ዓመታት ኣብ ደልሃመት የሕልፎ ኣሎ።

ምጽናት ህዝቢ፡ካብ ባዕዳውያን ዝሓቲ ጀሚሩ፡በዚ ማፍያዊ ደስቦጣ ስርዓተ ጉጅለ ህግደፍ ዝቐጸል ዘሎ፡ሸትኡ ክወቅዕ ይኸእልዶ? ንምዃኑ ቀጻልነትን ምጽናትን ሕብረተሰባት ብኸመይ ይግምገም? ዝብል ኣርእስትና ስለ እንኣቱ፡ነዚ ዱስቡጣ ኢሳያስን ጉጅለኡን፡ብመደብ ተቃሓሒዞም ዘሎዉ፡ ንህዝቢ ኤርትራ ኣምበርኪኸካ፡ኣደዳ ጥምየትን ሕማምን ኮንካ፡ዓዲ ራሕሪሕካ ምካድ ከም ልምዲ ክውሰድ ተገይሩ፡ካብኡ ዝገደደ ኣይምጸእ ብምባል፡ካብቲ ን-ሳሳሳ ዓመታት ተቐሊሱ ዘምጸኣ ልእላውነት ክጥሓስ፤ ኣብ-ዘይ ደለዮ ክቐረንን፡ሕራይ ክብለሉ ዘይኸእል ሜላን/ስልቲ፡እኩይን ተንኮለኛን ስትራተጂ ምዃኑ ኩላትና እንብሎን ደጋጊምና ምስክርነትና እንብሎ ዘሎና እዩ።

ነዚ እከይ ተንኮለኛ ተግባር ኢሳያስ ጠጠው ከነብሎ ዘይምኸኣልና እንታይ ስለ ዝገደለና እዩ? ኣበይ'ዩ እቲ ጉድለት? እዚን ካልኣት ኣገደስቲ ሕቶታት ጌና መልሲ ዘይተረኸበሉ ኮይኑ ይሰማዓና። ነዚ ንምምላስ ኣገዳስን ክንፈልጦ ዘሎና ብምባል ካብ ሓድሽ ልደት ሓርነት ዓንቀጽ "ቀጻልነትን ምጽናት ሕብረተሰባት" ከም ዘለዎ ኣቐራብና ናትና መደምደምታ እዉን ክህልዎ እዩ ።

ቀጻልነትን ምጽናትን ሕብረተሰባት

ሕብረተሰብ ኣይጸንትንዮ

ኣብዚ ዘመናዊ ታሪኽ ዓለምና፡ኣብዘን ዝሓለፉ ክልተ ሚእቲ ዓመታት፡ሓቀኛ ዛንታ ብሰንኪ ጭቕና ዝጸነቱ ስድራ-ቤታት ኣለዉ። ኣብ ዛንታ ዝጠፍኡ ሓሳባትን ስነ-ሓሳባትን ሳይንሳውያን ድህሰሳታት'ውን ኣይሳኣንንዮ። ዛንታ ከም ሕብረተሰብ ዝጠፍኡ ሕብረተሰብ ግን የለን።ኣብቲ ሰብ ብሰብ እተመዘመዘሉ እዋን ግልያነት'ውን ከይተረፈ ብሰንኪ ጭቕና፡ዝተማዘበሉ፡ዝደኸዩ፡ዓይም ሓዲጎም ዝተሰዱ፡ክንድቲ ዝደልይዎን ተፈጥሮ

ዝዓደሎም ከይበዘሉን ከይሰሰኑን ዝኾኑ እምበር፡-በምሉእ ዝጠፍኡ ህዝቢ ዳርጋ የለዉን። ናይ ቀረባ ግዝዩ ታሪኽ ዓለምና ምስ እንምልከት'ውን፡-ኣብዘን ዝሓለፉ ሚኒቲ ዓመታት'ካብ ኣርመናውያውን ጀሚርካ፣ ኣብ ልዕሊ ኣውርጻውያን ኣይሁድ፣ካምቦዲያውያን፣ኣብ ልዕሊ ናብራውያን ቱትሲ፣ኣመንቲ ምስልምና ደቂ ኮስቮን ከምኡ'ውን ካልኣትን ዝተፈጸመ ኣልቢ ዘይብሉ ብዙሕ ዘስካሕክሕ ናይ ቀረባ እዋን ዛንታ ጅምላዊ ህልቂት እኳ እንተሎ፣እዞም ህዝብታት እዚአም፣ድሕሪ'ዚ ጭቆናን ህልቂትን ብዙሕ ዘስካሕክሕ ናይ ቀረባ እዋን ዛንታ ጅምላዊ ህልቂታት እኳ እንተሎ፣እዞም ህዝብታት እዚአቶም፣ድሕሪ'ዚ ጭቆናን ህልቂታትን ከም ህዝቢ ኣይጸነቱን ጥራይ ዘይኮነስ፣ገሊአምስ ድሕረ'ቲ መሪር ጭቆና ሕልፊ እቶም ዘይተጨቆኑ ህዝቢታት ዓለም ማዕቢሎምን ሰሲኖም እዮም።

ዘመናዊ ምጽናት

ከምቲ ቀዲሙ እተጠቐሰ ሓደ ሕብረተሰብ ንፍቶ ንጽላእ ቀጻሊ እዩ። እንተኾነ'ቲ ዝድለ ምቕጻል ግን ንስለ ምቕጻል ዘይኮነስ፣ኣብ ምዕባለን ኣብ ፍልጠትን፣ ኣብ ቐጠባን ኣብ ትምህርትን፣ኣብ ናይ ሰላምን ናይ ሓርነትን፣ ኣብ ናይ ምዕቃብ መንነትን ክብረትን ዘረጋግጽ መንበሮ ምቕጻል'ዩ።እምበር ትም ኢሉ ኣንፈት ዘይብሉ ምቕጻል፣ንስለ ምንባር ኢልካ ከቶ ሓደ ነገር ከይገበርካ፣ኮፍ ኢልካ እኽለ ረዲኤት እናተጸበኻ፣ ወይ'ውን እናተጨቆንካን፣ሕሩያት ደቅኻ እናተመንጠልካን ክቕጽል ዘይክኣል ኣይኮነን።ንርእዮ'ዶ የለናን

ይትረፍ ኣእምሮ ዘለዎምን ዘስተንትኑ ሰባት፣ እንስሳታት'ውን ኣብ ጸበባን ሽግርን ከይተረፈ፣ እናተሃድኑን እናተሰጉን እንከለዉ እናተዋለዱ ቀጻልነቶም የረጋግጹ እዮም።ህዝብታት ግዳ ኣብ ግዝዩ ዝውሕዙ ግን ክኣ ዘይነጽፉ ወሓዝቲ ክነሶም ከመይ ዘይቅጽሉ።

እቲ ርእሰ ነገር ግን ብሰንኪ ሕሱም ጭኮና፡ህላወ ሕብረተሰብ ዘኸትምኳ እንተ ዘይኮነ፡ ሓደ ንነብሱ ዘይከላኸል፣ኣብ መዓሙቕ ድኽነትን ድንቁሩናን እተሸምመ ህዝቢ ኮንካ ምትራፍ ከም ዘሎ፣ ድሕሪ ነዊሕ ግዝዩ ግልፆ ኮንካ ምንባር ፡ ካብ ዝሓስብ ኣእምሮ ዘለዎ ሰብ፣ ናብ እተባህለሉን እተኣዘዘን ጥራይ ዝነብር ማሸን ዝዓይነቱ ፍጥረት ተቐይርካ ምንባር ከም ዘሎ ግን ከነስተባህል ይግባእ። እዚ ልዕሊ ኩሉ ከሰክፍና ይግባእ።

ሓደ ካባና “ጽባሕ ንግሆ እዚ ሕጂ ህጻን ዘሎ ወደይ” “ኣባል ባይቶ ሃገሩ ክኸዉን ዩ” “ዲፕሎማሲኛ ሃገሩ ክኸዉንዩ” “መሃንዲስ ዝዓበየላ ከተማ ኮይኑ ህንጻታት ክተኸለላ'ዩ” “መሪሕ ሃገሩ ክኸዉን ዩ” ዝብል ሓሳባት ከም ዘይናቱ ቆጶሩ”በየን ገይሩ እዩ ካብታ እተወልደላን ዝበቐለላን መሰረቱ ዝኸነት መሬቱ ሃዲሙ ዝወጽእ” ኢሉ ክሓስብ እንተጀሚሩ ቀጻልነቱ ኣብታ ዝተወልደላ መሬት ድሮ ኣብ ሕቶ ኣውዲቐዎስ፣ ኣብኡ ከምዘይቅጽል ድማ ድሮ ወዲእዎ ኣሎ ማለትዩ።

እቲ ከምዚ ኢሉ ወሲኑን ሓሊኑን ክነሱ ሳኣን ዓቕምን ኣጋጣምን ገና ኣብ ሃገሩ ዝነብር ዘሎ'ውን እንተኾነ፣ነታ እተወልደላ መሬት ብኣእምርኡ ካብ ዝገድፉ ብዙሕ ስለዝገበረ፣ ከስተማቕራስ ይትረፍ ኣብ ቅድሚኡ ዘጋጥምዎ ግዙፋት ነገራት ከስተውዕሎ ኣይክኣሎን ወይ ኣይደልን።

- ንኣብነት ካብ ኣብ ከተማታት ኤርትራ ዝነብር ኣብ ስፖርታዊ ንጥፊታት ዝግደስ መንእሰይ ኣብ ሃገርካ ዘለዉ ስፖርተኛታት ጥቕስ ምስ ትብሎ፣ ካብ ስም ኣሕዋቱን ኣሓቱን መናብርቱ ደቅ ሃገሩ ስፖርተኛታት ኣብ ፕሪመር-ሊግ እንግሊዝ ዝጸወቱ ክጠቅስ ዝቐሎ ዉሑድ ኣይኮነን።
- ካብቲ ንጀማሂር ገድሊን፣ ኣባላት ክፍሊ ህዝቢን ቡብሓደ ኣዳቕቕ ጸጉራ-ርእሶም ፈቕዱ ዝፈልጥ ዝነበረ ኣብ ገጠራት ኤርትራ ዝነብር ህዝቢ ድማ፣ ስም ሚኒስተር ናይቲ ምስ መናባብሮኡ ዝተሓሓዘ ሚኒስተር ሕርሻ ሃገሩ ሃገርካ መን እዩ እንተተባህለ ብልክዕ ዝምልስ ውሑድ'ዮ።

እዚ እተጠቐሰ ኣብነት'ዚ ሓደ ንእሽቶይ መርኣያ ናይ ሓደ ሰብ ተገዳስነቱ ኣብታ ዝተወልደላን ሃገር ክሳብ ክንደይ ከምዘጥፍእ ኮይኑ ከምዘሎ እዩ። ከምዚ ዓይነት ተርእዮ ናይ ሓደ ክልተ ሰባት ጥራይ ዘይኮነስ፣ ናይ ዝበዝሐ ኣባል ሕብረተሰብ ምስ ዝኸወን ድማ እቲ ሕጂ ዘሎ ወለዶ ካብቲ ቅድሚት ዝነበረ ወለዶ ኣዝዮ ተቐይሩ ኣሎ ማለት'ዩ። ከምቲ ቀዲሙ እተጠቐሰ ግና እቲ ዝነበረ ህዝቢ ጠፊኡ ወይ ሃሊቑ ሓድሽ መጺኡ ማለት ዘይኮነስ፣ እቲ ነቲ ህዝቢ ዘካውኖን ዘናብሮን ኣተሓሳስባ ተቐይሩ ወይ ድማ ከም ዝቐየር ኮይኑ ኣሎ ማለት'ዩ።

ብኻልእ ኣዛራርባ፣ እቲ ቅድሚኡ ዝነበረ ዓይነት ኣታሓሳስባ ማለት እቲ ብዛዕባ ዓዲ፣ መሬቱ፣ መነባብርኡን ምምሕድዳሩን መራሕቱን ግዱስ ዝነበረ ኣታሓሳስባ-ጸኒቱስ ኣብ መተካእትኡ ዘይግዱስ ንሱን ማሸን ዝገብር ኣተሓሳስባ ተኪኦም ኣሎ ማለት ዩ። እዚ ናይ ቀትሪ ለይትን ፍልልይ ዘለዎ ለውጢ ኣተሓሳስባ ብኣጋጣም ክመጽእ ኣይክእልን፣ ከም ኩሉ ዓበይቲ ለውጢታት ዝረከን ሕቡእን፣ ጠንቁን ሃንዳሲን ዘለዎ ለውጢ እዩ። ናይዚ ምቕይይር ሃንዳሲ ድማ እቲ ኣጽናቲ ሓይሊ ይብሃል። ጥርዚ ናይዚ ኣጽናቲ ሓይሊ ዝገብር ጨቋኒ ኣገዛዝኣ ድማ፣ ንዝሓዘ ዜጋታቱ ኣብ ፍጹም ግልጻነት ሸሚሙ፣ ናይ ትምህርትን ስራሕን ምዕባላ ዘይብሉ፣ ኣብ ናይ ሓርነትን ሰላምን ናብራ ዝተነፍጎ፣ ብመንነቶም ክንዲ ዝኾርዑ ሰኽኽ ኣብ ዘብሎም ጸልማት ናብራ ከም ዝነበሩ ይገብሮም። እዚ መጻኢ ዘይረኣዮ ጸልማት ናብራ'ዚ ንክይፈለጠም እሞ ከይግልበጥዎ ድማ፣ ኣብ መዓልታዊ እናገደደ ዝኸይድ፣ ጸልማት ጉዕዞ ድንቁርና፣ ካብ ምዕባላን ተክኖሎጂን ርክባትን ነጹሉ ንድህሪት ዝተርፍ፣ ናይ ድንቁርና ዓለም የናብሮም። ከምቲ ኣቐዲሙ እተጠቐሰ፣ እቶም ዓይኒ ዘንቁሑ እናመንጠለን እናባረረብ፣ እቶም ንመነባብሮኦም ምስ ናይ ካልኣት ህዝቢታት ዓለም መነባብሮ ኣወዳዲሮም "እዚ ንነብሮ ዘለና ሓርነት ዘለዎ ናብራ ኣይኮነን" ኢሎም ዝጠራጠሩ ከይሓተትዎ ቀዲሙ ካልእ ሓርነት የለን' ኢሉ ከእምኖም ይፍትን"። ነዚ ዝኣመኑን ዝተቐበሉን ምስ በዝሑ፣ ወይ ነዚ ዝቃወሙ ምስ ወሓዱ እቲ ምቕይይር ሕብረተሰብ ብዓወት ኣጽናቲ ሓይሊ ይቐጽል ኣሎ ማለት'ዩ። ኣብ ነፍሲ ወከፍ መዓልቲ ድማ ኣብቲ ነቲ ህዝቢ ዘካይድ ዝነበረ ሓራን ሓያልን ኣተሓሳስባ፣ ናብ መዓመቕ እናተወተፈ፣ እናተቐበረን ይኸይድ። ቀስ ብቐስ ድማ ጨሪሹ ምስ ጠፍኦ፣ ኣብ ቦቱኡ ጉዙእን ድኹምን ኣተሓሳስባ ይትክኦ።

እዚ ድማዩ ዘማናዊ ምጽናት።

ኣገባብ ዘመናዊ ምጽናት

እዚ ኣብ ላዕሊ እተጠቐሰ ዘመናዊ ምጽናትግን፣ ናይ ሓደ ለይቲ፣ ሓደ ወርሒ ወይ ዓመት ስራሕ ኣይኮነን። እንተወሓደ ኣብ ሓደ ወለዶ ዝትግበር እኩይ መስርሕ እዩ።

እቲ ንሕብረተሰብ ክጽንት ዝደሊ ንነባራት መራሕቲ ሕብረተሰብ፣ ወለዲ፣ ዓበይቲ ዓዲ መራሕቲ ሃይማኖት፣ ንቡር ሕጊን ስርዓትን ንፍትሓዊ ኣተሓሳስባን ተሓላቂ ባህርያትን ተገዳስነትን ኣጽኒቱ፣ ባሮት ዝኾኑዎ ብዘይካ ንትእዛዛቱ ንኻልእ ኣካል፣ እንተላይ ንወለዶም፣ ዘይሰምዑን ምስ ካልእ ኣካል ርክብ ዘይብሎም፣ ኣብ ዝደለዮ እዋን ዝእዝዞም ንኡሳት እናፍረዩ ክቐጽል ይደሊ።

እቲ ቀጻልነት ሓደ ሕብረተሰብ ከረጋግጽ ዝደልይ ድማ ኣተሓሳስብኡ ኣብ ንኡስ ወለዶ እናሰረጸ ኣብኣቶም ክምርኮስ ይፍትን።

በዚ ድማ ኣእምሮ እዞም ንኡሳት ሕብረተሰብ፣ ናይዞም ክልተ ተጻርቲ ሓይልታት ዓውደ ኩናት ይኸወን። እቲ ክጽንት ዝደሊ ነቶም ዓቕሙ-ኣዳም ዘይበጽሑ ኣዝዮም ንኡሳት፣ ኣብቲ ኩሉ ከይበጽሑ ኣእምሮኦም ክወርር ይጎዩ። ምስቶም ንቐጻልነት ክረጋግጹ ዝደልዮ ሓይልታት ድማ ናይ ኣእምሮ'ዞም ንኡሳት መን ጨበጠ ውድድር ይካየድ።

ኣብነት ኤርትራ

ኣብ ኤርትራ እዞም ጸረ-ሓርነት ሓይልታት ብዓቢኡ ስርዓት ህግደፍ ዝመራሒኦም ካልኣት ሓይልታት ድንቁርናን ስንፍናን፣ ሓይልታት ዘይፍትሓዊነትን ባርነትን፣ ሓይልታት ግብዝናን እንታይ ደሰኒን ሸፈጥን ኣስዒቡ ብመሳርሒታት ፕሮፖጋንዳ እተን ክውድሳ ዝውዕላ ጋዜጣታትን ራዲዮን ተለ-ቭዥዮን ተሰንዩ ይወርር። እቶም ንሓርነትን ንቐጻልነትን ወሰዶታት ዝቃለሱ ድማ ብዓቢኡ ወለዲን መምህራንን ዝቐለሱቲ፣ዓቢይቲ ዓዲ መራሕቲ ሃይማኖታት ቤት ትምህርታትን ቤት መጻሕፍታትን ስርዓታት ፍትሓዊያን ሕጊታትን ኣብያተ ፍርድታትን ኣኸቲሎም ይወፍሩ። እቲ ስነ-አእምሮአዊ ኩነት ኣብ ኣእምሮ ንኡሳት ይካየድ።

ክደናግረና ዘይብሉ፣ኣብዚ ናይ ሓይልታት ምጽናት ምቕጻልን ግጥምን፣መን ምስ መን ወጊኑ ኣሎ፣ ብደገ ዝርኣ ከም ኣብ ጸወታ ኩዕሶ ብዝተኸድንዎ ማልያ ዝፍለጥ ዘይኮነ፣ብኸብ ውሽጦም ዝፍልፍል ሰባት ይፍለዩ።ንኣብነት ኣብ ውሽጢ ህግደፍ፣ካብ ሓይልታት ቀጻልነት ዝመሰሉ፣ ንናቱ ረብሓ ኢሉ ዝጥቀሙሉም ዓቢይቲ ዓዲ፣መራሕቲ ሃይማኖት ወይ ውን መምህራን ኣለዉ። እዞም ብኣካውንኣም ምስ ሓይልታት ቀጻልነት ክምደቡ ዝነበሮም፣ግን ኣብ ተግባር ምስ ሓይልታት ምጽናት ዝሰለፉ፣ግን ኣድቂቕና ምስ ንርኣዮም፣ ናይ ዝእርጸዎ ሓሳባት ከምዘይብሎምን፣ እንተስ ፈትዮም እንተስ ተገዲዶም ዝተበሃልዎ ዝደግሙ ሕንጻይ(ፖፖጋሎ) ከም እተቐየሩ ነስተብህሉሎም። እቲ ዘሰጉምዎ ኣተሓሳስባ ናይ ሓይልታት ምጽናት ክሳብ ዝኾነ ድማ፣መደበም ምስ ሓይልታት ምጽናት ይኸወን።

“ ምስ መን ምዃንካ ክነግረካስ፣ ኣተሓሳስባኻ ንገረኒ እዩ።”እቲ ነገር።

ገለ ድማ ብዘለዎም ስልጣንን ሓላፍነትን ምስ ሓይልታት ምጽናት ተሰሊፎም እዮም ኢልና ንግምት እሞ፣እቲ ዝብልዎን ዝገብርዎን ንቀጻልነት ወለዶታት ኣብ ፍትሓዊ መንብሮ፣ኣብ ምዕባለን ትምህርትን ዝደፍኡ፣ምስ ርእይቶ ኣካይዳ ኣጽነቲ ሓይልታት ብሰንጣቂት ዝፈላለ ከምዝኾነ ነስተብህል።

እቲ ነጥቢ፣ኣብ መንጎዞም ክልተ ደምበታት ግጥም ከምዝካየዱን፣ እቲ ዓውደ ኩነት ኣእምሮ ንኡሳት ከምዝኾነን፣ እቶም ኣብዚ ግጥምዚ ድሙቓትን ብማዕዶ ዝልለዩን ባእታታት እኳ እንተሃለዉ፣ ኣብ ዝርዝር እቶም ተዋሳእቲ ነጻሮም ንኹሉ ብሩህ ከምዘይኮኑ፣ ሓይልታት ቀጻልነት ዝመስሉ ኣጽነቲ ከምዘለዉን፣ ተሪሮም ዘይደፈሩ ግን ንኣይልታት ቀጻልነት ዝደፍኡ ብደጋዊ ትርኢቶም ግና ዘይፍለጡ ተዋሳእቲ ከምዘለዉ እዩ። በዚ ድማ ኢና፣ ንግዳማዊ መንነት ተኸፊልቲዚ ቃልሲ ብጎቦ ዓይኒና እናረኣና፣ ኣብቲ እቶም ተዋሳእቲ ዘሰጉምዎ ኣተሓሳስባ ኣተኩርና፣ ንኣተሓሳስባኦም ብፊት-ንፊት ክንገጥም ዝግባእ።

ኣብ ከምዚ ኩነት እምበኣርዮ እዚ ኣብ ላዕሊ እተጠቐሰ “ድምጺ ኣልቦ ጥምጥም ኩነት ስነ-ኣእምሮ ” ኣብ ልቢን ኣእምሮን ንኡሳት ሕብረተሰብ ዝካየድ።

ጸሓፍ ናይ ኣቕረብቲ ሓድሽ ልደት ሓርነት ቀጻሊ ስለ ዝኾነ ኣብ ዝመጽእ ክንቅጽሎ ኢና፣ ካብዚ ዓንቀጽ እንታይ ንምሃር ክንብል እንተ ኮይና፣ዋላ እኳ ስርዓተ ውልቀ መላኺ ኢሳያስ፣ ንህዝቢ ኤርትራ ተምበርካኺ ኮይኑ ነቲ ኣብ ሓንጎሉ ሲኢልዎ ዝመጸ ንምትግባር ዝተፋላለዩ ዓመጻዊ ስጉምታት ስጋብ ምጽናት ህዝቢ ዝግመት ግብርታት ይውሰድ እምበር ሕልሙ ክኾነሉ ከምዘይክእል፣ቀጻልነት ሕብረተሰብና ከምዘይ ይዕገት ብስነፍልጠት እዉን ዝተራጋገጸ ኮይኑ፣ነዚ ንግዚኡ ብሓይሊ ዓምጺጺ ሒዝዎ ዘሎ ስርዓተ ውልቀ መላኺ፣ህዝቢ ኤርትራ ከምቲ ንባዕዳዊ ዝእኒ፣ብስምረቱን ሓበራዊ ቅልጽሙን ሓግሒጉ ዘውጽኦ፣ነዚ ስርዓተ ጉጅለ ህ.ግ.ደ.ፍ. እዉን ካብሱሩ ምሕዩ ኣብ ቦቱ፡ፍትሕን ልዕልና ሕግን ዲሞክራሲን ክትክኦ ምዃኑ ዘጠራጥር ኣይኮነን።

ናትና ኣራኣእያ እዘን ኣብ ደምበ ፍትሒ ዝዋሳእ፣ ንሕብረተሰብና ጡሉቕ መጽናዕቲ ብምግባር፣ኣባቂቁሉኡን ዝፈጠሮ ዝምድናታትን፣ ዘማዕብሎ ባህልን ልምድን፣ዘካናወኖ ፖለቲካዊ፣ማሕበራዊ፣ቐጠባዊ፣ ስነ-ፍልጠትን፣ ስነ-ኣእምራዊ ምዕባለ፣ሓድነትን ሓባራዊ ስራሕ ብምክያድ ዕቁረት መንነቱን ልእላውነት ሃገሩን፣ዘራጋግጽ ቆራጽነትን ሙሉኡን ስነፍልጠታዉን ኣጋባብ ዝተኸየደ ኣይመስለናን።

ሓደ ተማራማሪ ሕብረተሰብ፣ኣሌሳንድሮ ፒዛኖ(Alesandro Pizano)፣ክገልጽ ከሎ፣ ቀንዲ ትርጉም ማሕበረሰብ ክልተ መስረታዊ መግለጺ ኣለዎ። 1) ቀዳማይ ነቲ ኣብ ሓደ ፍሉይ ቦታ ተኣኪቦም ዝቐመጡ ሰባት፣ኣብ ውሽጦም

ሲኒት ዘለዎ ማሕበራዊ ሂደትን፣ደረጃ ወሲኑ ዋንነቱ ዘራጋግጽን፣ ብናይሓባር ቋንቋ፣ማሕበረሰብ ፈደራላዊ/ኮማንድ(ሓበራዊ ሂደት)፣ ምስ ዘማልእ ከም ዓዲ ከም ሃገር ይቐጽር። 2) እቲ ካልኣይ ገለጻ ክኣ፡ኣብሪሁ ዘርእ ምትእስሳር ኣብ ሞንጎ እቲ ብሓባር ዝነበር ሕብረተሰብ ኑጹር ኢጋባብን ዝኸተልዎ ስርዓተ መነባሪ ሕጊ ባዕላዮም ዘጥርይዎን ተዋሃሂሂድካ ምንባርን ምትሕግጋዝን ቦታኻ ካልእ መጻኡ ከይወሰደልካ ምሕላዉን ምክልኻልን ኮይኑ፡ናብርኣም ምምሕያሽ ዝፈጥርዎ ምህዞታት ንዘማለእ ይኸውን።

ብሕጻር ዝበለ ኣሌሳንድሮ ፒዛሮ ይብልናይ "ሕብረተሰብ" ኣምር/ጽንሰ-ሓሳብ ኣብ ማሕበረሰብ ዝሕብሮ ፍሉይ ማሕበራዊ ምትእስሳር/ዝምድና ኣብ ፍሉይ ጆኦግራፊካዊ ኣቋዋሚ (እትነብረሉ ቦታ ካብቲ ናይ ካልኣት ዝተፈልየ ኮይኑ) ብወገን ዝምድናዊ/ምትእስሳራዊ(እቶም ብሓባር ዝነበሩ ምስ ካልኣት ወጻኢ ዝኾኑ ሕብረተሰብ ብዘይጎድእ መገዲ ጸኑዕ ምትእስሳር ክገብሩ ይኸእሉምበር እቲ ሓደ ነቲ ሓደ ክገዝኡ ወይ ክዕምጽጽ ኣይግባእን)፤ ኣብ ርእሲ-ትሕዝቶን መደባት ናይ ማሕበርካ ንምዕዋት ዝግበር ምውሳኔ(ምትርጓምን ምዝውታርን ማሕበራዊ ሂደት፡ኣብ ውጻኢት ምትሕብባር ስራሕ፣ልምዲ፣ባህሊ እምነት) ኣብዚ ዝተሞርኮሰ ኮይኑ፣ታሪኽ ከም ዝምህሮ ሕብረተሰብ፣ካብ ስድራቤት ጀሚርካ ስጋብ እቲ ዝዓበየ ሕብረተሰብ፣ከም ሃገራዊ ወይ እምነታት/ሃይማኖታት ክትጠቅስ ከለኻ-በብቲ ዝፈጠርዎ ኩነት መነባበሪኣምን ዝኸለልዎ ቦታን ዝተፋላላዩን ቀረባን ሩሑቕን ዝኾኑ ሕብረተሰባት ኮይኖም በቢ ረብሕኣም ነንሓንሳብ ይጋጨውን ይዕረቑን፣ኣብ ሰላም ከንብርም ዝኸእል ውዕል ውን ይታኣታው። ከምዚ ኢሉ ሕብረተሰባት ዓለም በቢ-ቐሩብ በቲ ባዕሉ ዝፈጠሮ ደባት ዘማዕበሎ ማሕበራዊ ሕብረተሰብ እዚ ሎሚ እንፈልጦ ሃገራውነትን ፣ክፍሊ ዓለማት ክኾና ኺኢለን።

ስለዚ ብሕጻር ዝበለ ሕብረተሰብ እቶም ኣዚዮም ኣገደስቲ ተዋሳኢቲ ኣብ መርኣያ/ቅዲ ማሕበርን ፖለቲካ ምዃኖም ብጥብቂ ከነራጋግጹ ዘሎና ርእሰ ስነ-ሓሳብን ክንክሕዶ ዘይንኸእል ታሪኻዊ ሓቂ ምዃኑ ብሩህ ክኾነልና ኣለዎ።

ነዚ ኣርእስቲዚ ከንልዕሎ ዝደረኸና ንሕና ኤርትራውያን እዛ እንነብረላ ዘሎና ጆኦግራፊያዊ ኣቋማምጣ ሃገርና፣ በቲ ማሕበራዊን ሕብረተሰባዊን ቦታዊን፣ዝነብረላን ዝነበሩላን ዘለዉ፣ባዕሎም ዝፈጠርዎ ደኡ-ምበር ብኸልኣት ዘይተዋህቡዮምን፣ተገዲዶም ዝተቐበልዎን ከምዘይኮነት፡ ታሪኽን ሞበቆል ህዝብና ንወከስን ነጽንዕን።

እዚ 1890 ጥልያንዮ ክልላ ፈጠርዎ፡ ኤርትራ ትባሃል ኣይነበርትን ዝብል ልብወለድ ገዲፍና ምድረ ባሕሪ ተባሂላ፣ ብምስልጣን ህዝባ ቅድሚ ካልኣት ማዕቢላ ከምዝነበረት ስነ-ጥንቲ/ኣርኪሎሎጂ ተማራመርቲን፡ብተገዳስነት ብሳይንሳዊ መጽናዕቲ ዘካየዱ'ውን ይምስክሩ እዮም። ኣብ ዓበይቲ ቤት ንባባት *ጀርመን ዓባይ ብርጣንያ፣ሃገረ ጥልያን ወዘተ...)ሃሰሰ ምስ እንብል ኡኹል መዝገባት ክርከብ ይካኣልዮ።

እዚ ዝጠቐስናዮ ሕብረተሰብ ፣ነታ ሃገሪይ ኢሉ ዝነብረላ ዝነበረ መሬት ብዙሓት ተጻባእቲ ካብ ቱርኪ፣ግብጺ፣ ዓባይ ብርጣንያ፣ጥልያን፣ኢትዮጵያ፣ዘሚቶም ይሓዘዎምበር ከም ሕብረተሰብ ከይጸነተ፣ሓይልታቱ ኣሳራጭዮ በቢ-እዋኑ ክካላኸልን፣ንባዓዳዊ መግዛእቲ ሰጉጉ፡ናጽነት መሬቱ ኣራጋጊጹ፡ናብ ግዝኣተ-ሕጊን ፍትሕን ክሳጋገር ኣብ ዝቐረረበሉ ዝነበረ፣ዘይተሓሰበ ውሽጣዊ ጸላኢ ካብ ከርሲ-ሰውራኡ በቐሎ፣ካብቲ ናይ ባዕዳውያን ዝኣኑ ዝገደደ ፋሕ ጭንግራሕን፣ቁጽሮም ዘይፍለጥ ሓርበኛታትን ኣርካናት ተጋደልቲ፣መራሕቲ መንግስትን ኣባላት ባይቶን፣ ኣይትጋገ ዝበሉ ሓለፍቲ እምነታት ዓበይቲ ዓድታትን፣ዋዕሮታት ተጋደልቲ ደቂ ኣንስትዮ፣ሃገራውያን መንእሰያት ህጻናት ከይተረፉ፣ኣብ ቤት ምሕየሩታት እዚ ደስቡጣ ስርዓት ኢሲያስ ተዳጉኖም ይሃልቁ ኣለዉ።

እዚ ኮይኑ ግን ነዚ ናይ ኣጽናቲ ስርዓትዚ መደቡን ሕልሙን ሎሚ ከም ትማሊ ፡ህዝቢ ኤርትራ ኣይክጸንት ጥራይ ዘይኮነስ፣ነዚ ጨካን(sadist)ስርዓተ'ውን ካብ ሱሩ ምሕዩ፡ልእላውነት ሃገርን ሓድነት ህዝቢ ሓልዮ፡ኣብ ቦታኡ፣ ፍትሕን ልእላውነት-ሕጊ ዲሞክራሲ፣ ብቐዎም ትማሓደር ሃገር ከም-ዘራጋግጽ፣ታሪኽን ዝሕብሮ፣ብሩህ መጻኢ ህዝብና ዘራጋግጽ፣ቃልሲ ህዝብና ዘካናውዮ ምኻኑ፣ዘይንጣራጠረሉ ምሉእ እምነትና እዩ።

እዚ ኩሉ ክንብሎ ዝደረረና፡እቲ ጸገም/ሽግር ዋና ጸላኢ ህዝቢ ኤርትራ ኢሳያስን ጉጅሉኡን እኳ እንተ ኮይኑ፣እቶም ካብ ዕድመ ጉጅሉ ህ.ግ.ደ.ፍ. ዘይውሕድ፣ኣብ ደምበ ፍትሒ ዝዋሰኡ ዝነበሩን ዘለዉን ውድባት'ከ ኣብ ምድሓን ህዝብን፣እቲ ዝግባእ ስራሕን ግብርን ኣማሊኤንዶ ? ዝብል ሕቶ ክምለስ ይግባእ።

ኣብ ናይ ዝኣ ርእሰን ውድብን ዝጥጣሐሉ፣ድልዳል ዝኾነሉ፣ስራሕ ተጻሚደን፣ንባዕላተን ዝፈጥርኡ ግርጭት ምፍታሕ ስለ ዝሳኣና፣ካብ ምጉጃል ናብ ሙጉጅጃል፣ዕለት ብዕለት ሓድሽ ውድብ መስሪትና እናበላ፣ምብሳር ኮይኑ ዝስምዐን፣ንህዝቢ ግን ተደራብ ሕማም ዘቐመስኡ ምዃንን ዘይተገንዘብኡ ብዝመስል፣ጸጸኒሕን ንዛመድ ኣሎና፣ ዝብል መግለጺ ጥራይ ዘይኮነስ፡ ፈተናታት ከም ተኸየደ ኣብ ታሪኽ፣ደምበ ፍትሒ ተወቂሩ ዘሎዮ።

እቲ ዝተገብረ ዝምድናታት ከምቲ እትጽበዮ፡ ውጻኢት ዘይምጉንጻፉን፣ካብ ዕለት ናብ ዕለት ዝላወጥ፡ቅድም ምሕዝነት ድሓር ኪዳን፣ጸኒሑ ኩለን ውድባት ኣይካፈልኡምበር፣ዝበዘሓ ውድባት ኢና ዝብላን፣ ዝተፋላለዩ ባእታትን፣ዓበይቲ ዓድን፣መራሕቲ ሃይማኖትን፣ዝተኸፈልዎ ዋዕላ ተኸይዱስ፡ኤርትራዊ ሃገራዊ ባይቶ

ንደምክራራዎቹ ለውጤ ዝብል ቆይሙ፡-ውጪኤቱ ንርእዮን ንዕዞቦን ዘሎና ምዃኑ ብሩህ እዩ ፡፡ብሓጺሩ ናይ ምፍንጣሕን ምስማር ጉዕዞ ደምበ ፍትሒ ንኹላትና ሱወር ኣይኮነን፡፡ ህዝብና ክኣ በዚ ዱስቡጣዊ ስርዓት ይግፋዕ፡ይቐየድን ይሕየርን፤እቲ ካብ ኢድ ውልቀ መላኺ ኣምሊጡ ዝሃደመ ክኣ፡ዝሕብሕቦን ዝረድኣን ዝሳኣን ህዝቢ-ኮይኑ፡መጠረሽታ ዘይብሉ ጸገማት የጓጎፎ ነይሩን ኣሎን፡፡

ስለዚ ኩሉ ኣብ ደምበ ፍትሒ ይቃለስ ዝብል ዜጋ ኤርትራዊ፡ብመጠን ሕልና ክገብር ዝግብኦ ዝነበረ፤ንገዛእ ርእሱ ተጠርኒፉ፤ንህዝቡ መዕቀሊ መዕቆቢ፡ካብዚ ኣረመናዊ ስርዓት ናጻ ክኾነሉ ዝኸእል ኣጋባብ ኣየማለኣን ኢና ክንብል እንደፍር፡፡

እዚ ኮይኑ ንሕና እዉን ኣብ ቅድሚታ ጋራኽ ጸገም ህዝብና ተሓተቲ ምዃና ክርሳዕ የብሉን፡፡

ከምቲ ኣብ ኣርእስቲ ዘሎ ቀጻልነትን ምጽናትን ሕብረተሰባት ዝብል፡ህዝቢ ክደክም፡ክደኪ፡ክስደድ፡እኳ እንተ ተገደደ፤ነቲ ምጽናት ዝብል ናይቲ ጨዃኒ ስርዓት ፈተናታት ምክያዱ፡ከቶ ንህዝብና ከጽንቶ ኣይክኸእልን እዩ፡፡ ቀጻልነቱ ክኣ ባዕሉ ህዝብና ከራጋግጾ ምዃኑ ርግጽኻታት ኢና፡፡

እዚ ደምበ ፍትሒ ከ እንታይ ክገብር ኣለዎ ?

ብቐዳምነት ስጋብ ሕጂ ከካይዶ ዝጸንሐ ኣጋባብ ምትእኽኻቡን ሓበራዊ ኣሳራርሕኡን፡ብንጽህና ኣብ ፍልጠት ዝተሞርኮሰ፡ዘይተፈተነ መስርሕ ክፍትንን **ንኺኢላታት** ስራሕ ክህብ፡(ኪኢላታት ክባሃል ከሎ እቶም ኣብ ውሽጢ ውድቡ ዘለዉ ጥራይ ዘይኮነስ፡ብዙሓት ሙሁራት ሰብ ሞያ ኤርትራውያን ወጻኢ ካብ ውድባቶም ዘለዉ፡ንዕኡም ከዋስኦም ዘይምኻኣሉ ኣይርድኣናን)፡ዝብል ብተዳጋጋሚ ጺሕፍና ነይርና፡ብብዙሓት ሰባት ዝሕተት እዉንዮ፡፡ ከም ኣብነት ክንጥቀመሉ እንደሊ፡ሓደ በዓል ሞያ ሓኪም፡መጥባሕቲ ዘድልዮ ሕማም ሓሚሙ፤ ዋላዉን ኪኢላ ይኹን ንሰዉነቱ ባዕሉዶ ክጠብሓ ይኸእል እዩ? ኣይፋል፡ንሱ ዝኣምኖ ኪኢላን ብቐዳት ጋንታ/ጉጅለ እዩ ሰውነቱ ዘስረክባ፡፡

ካብዚ ዝኸለ ድሕሪዚ ኩሉ ምፍታን ባዕልኻ ንባዕላካ ግርጭታትካ ክትፈትሕ ምፍታንን፡ምትእኽኻባትን፡ ሓቢርካ ክትሰርሕ ምህቃንን፡ከምቲ ዝድልዮን ዝግብኣን ውጪኤት ዘይሃበ፤ከምቲ ምሰላ ናይ ኪኢላ ሓኪም ዝጠቐስናዮ፡ በተን ውድባት ደምበ ፍትሒ ንኺኢላታትን ክዳንዮ ዝኸእሉ ዓበይቲ ዓድን መራሕቲ ሃይማኖታት ዝሓወሰ፡ሰብ ተሞክሮን ናይ ሕግን ፖለቲካን ማሕበራዊ ጉዳያት ዝተማህሩ ብቐዳት ሰባት እንተ ትዳነዩን ትምክሩን ንሳቶም ዘቐርብዎ ሰነድ ዕርቂ እንተዝማላእ፤ እቲ ዝተመርጸ እዩ ንብል፡፡ ካልእ ይትረፍ ከም ተኻታተልቲ ናይቲ በጺሕክምዎ ዘለኹም ውዕል ክትገብሩዶ ኣይምኻኣልኩምን ? ፡፡

ብዝተረፈ ብወገና ከም ምኽሪ እነማሓላልፎ፡ነዚ ስርዓት ኣዚዩ ዘሰንበዶ፡ናይ ህዝቢ ምልዓል(ማዕበል) ይኣክል፤ ከምኡ ናይ ኣርካን ሓርበኛ ተጋዳላይ መስፍን ሓጎስ ተበግሶን፡ምዃኑ ኩሉ ኣብ ኣዳባባይ ዝዝተየሉን ደገፈታቱ ዘተንባሃሉ ዘሎ ኩነታት እዩ፡፡

ስለዚ ውድባት ይኩና ህዝባውያን ሲቪካውያን ማሕበራት፡ተወዲበም ዘለዉ ሰብ ሞያን ምሁራትን ዓበይቲ ሰብ ተምክሮን ሓለፍቲ እምነታት ኣይታት እቶም ገና ክባቢ ደምበ ፍትሒ ዝዝምብዩ ዜጋታት ኤርትራውያን ኩላትና ነዚ ናይ **ይኣክል ምንቅስቓስ** መስርዑ ሒዞ ዝኸደሉ፡ኣጋባብ ስርዓተ-ሕጊ ዝኸተልን፡ፍትሒን ዲሞክራሲን ዝሰፈኖ ክኸወን፤ንኹሉ ደምበ ፍትሒ ጠርኒፉ ክሕዘሉ ዝኸእል ባይታ ወይ ጽላል ክህሉ ምእንቲ፡ብፍላይ እተን ንዓመታት ተወዲበን ዝጸንሓ፤ደጀን ብምዃን ኣብ ባሕሪ ህዝቢ ኮይነን ግዲኤን ከበርክታ፡እቲ ዝምረጽ ብምዃን፡ ቀዳምነት ሃገር ምውሓስ ስለ ዝኾነ፡ቀዳምነታት ብምስራዕ እቲ ድሕሪ ቅዋም ክካየድ ዘለዎ ስርሓታትን፤ መደባትን፤ ኣብ እዋኑ ክጥቀመሉ እዋናዊ ጽዊዒት ኮይኑ ኣሎ፡፡

ሓደ ዓቢ ተማራማሪ ፖለቲካ ከም ዝበሎ፡እንታይን፤ከመይን፤ኣበይን፤መን ምዃንካ ከይፈለጥካ፤ እቲ ክትኮኖ እትደሊ ምንዳይን እዩ ናይ ፖለቲካኛታት ጸገም ይብል፡፡

ስለዚ ነፍሲ ወከፍ ንፍትሕን ዲሞክራሲን፤ልእላውነት ሕግን ንምምጻእ ዝቃለስ ዘበለ፡እዋኒ ሃገር ኣብ ጠልጠል ዘላቶ እዋን ነታ ብኸንደይ መስዋእቲ ዝተራጋገጸካዮ ኤርትራዊ መንነት ክጠፍእ፡ኣብ ዝጸዓረሉ ዘሎ ህዋት፤ ብሓበራዊ ስራሕን፡ብዙሕነት ኣብ ሓድነት፡ዝብል ምርሃ/ሞያ ተጠቐምካ፤ልእላውነት ሃገርካ ኣድሕን፡ሓድነት ህዝብኻ ኣጠንክር ዝብል ሕውነታዊን ሃገራዊን ምሕጽንቶና፤ጽዊዒትና ነቐርብ፡፡

ሕጂ'ዉን ንሕሰብ ነስተውዕል ንማራመር ንባራበር

ኣዳለውቲ ፍትዊ ክፍለ ብዙ ቡቴኛሊ